

UVIC LLIÇÓ INAUGURAL 2008-2009

BOLONYA 1088, BOLONYA 2008

Josep Molera Blanch

Escola Universitària
de Ciències de la Salut

BOLONYA 1088, BOLONYA 2008

Vull agrair a la Universitat de Vic, en concret a l'Escola Universitària de Ciències de la Salut, i més específicament a la seva directora, l'honor que m'han fet en escollir-me per aquest acte.

La satisfacció és doble. Per una part la satisfacció personal i gremial com a membre de l'Escola Universitària de Ciències de la Salut, però també perquè aquest curs serà el trenta-cinquè que s'imparteixen estudis d'Infermeria a Vic, a Osona.

És una data important que cal remarcar, perquè durant tots aquests anys han passat milers d'estudiants per aquesta escola, en la qual han estat formats com a professionals i com a persones, i crec sincerament que amb èxit.

La variada procedència dels estudiants, no solament d'Osona, del Principat i molts també de la resta de l'Estat, ha contribuït a fer que la ciutat de Vic sigui una mica més coneguda i també una mica més important.

* * *

Fa temps vaig llegir una frase simple, senzilla i un pèl agressiva, de la qual ignoro la procedència i l'autoria, que deia que la ignorància té solució, però l'estúpidesa no. En llenguatge mèdic podríem dir que la ignorància és curable amb el tractament adequat perquè la persona té ganes de curar-se; però l'estúpidesa és una malaltia incurable, sobretot perquè li manca la col·laboració, és a dir, les ganes de curar-se, de la persona que la pateix.

La ignorància és un concepte global, ecumènic: tots som uns ignorants, i és a partir de la ignorància que es desenvolupa la docència.

Els alumnes són ignorants de les matèries que els imparteixen els professors, i aquests tenen l'obligació de continuar estudiant i investigant per arribar a nous conceptes, noves idees, per no aturar-se en els coneixements ja sabuts i establerts, o sigui que, des d'un altre àmbit, també són, també som, uns ignorants.

Tot això s'ha de desenvolupar en un marc de convivència, tolerància i respecte. Això bàsicament és o ha de ser la Universitat, la suma de docència, investigació i formació; tres conceptes que han d'estar íntimament i proporcionalment relacionats entre si.

La Universitat ha d'estar com més unida millor a la societat, i això farà que, segons les circumstàncies socials, econòmiques o purament docents, algun d'aquests conceptes predomini sobre els altres.

Actualment, en el nostre medi, la formació és important, la docència és important, però la investigació és el concepte que més s'hauria de potenciar, ja que el futur és en la innovació i en la *joint venture* entre universitat i societat, tant des de l'àmbit industrial, com de l'empresarial, com del civil.

Cal que el talent i la dedicació a la investigació envaeixin la Universitat i cal aprofitar que la Unió Europea ha incrementat de forma considerable els pressupostos per a les partides destinades d'I+D+i.

Ara que sembla que iniciem, surem o estem sobre una crisi econòmica i que la fragilitat de les indústries tradicionals, en una economia excessivament dependent del petroli, fa trontollar l'estabilitat de la nostra societat, seria el moment de buscar vies innovadores, sectors emergents, noves estratègies per potenciar la investigació universitària, perquè a mitjà i llarg terminis, es trobin solucions específiques, novedoses i exitoses per solucionar els problemes actuals. Cal potenciar l'osmosi entre societat i universitat.

* * *

Hi ha tres dates, que segurament no són les més importants de la nostra universitat, però sí que marquen uns punts de partida que són cabdals per a la nostra comunitat.

1088 Fundació de la Universitat de Bolonya. La que es considera la primera universitat moderna d'Europa.

1974 Creació de la primera Escola d'Infermeria (ATS) a Vic.

2008 Any en què es comencen d'aplicar els criteris del Espai Europeu d'Educació Superior (EEES), i que també es coneixen com a criteris o espai Bolonya, la implantació del qual culminarà l'any 2010.

BOLONYA 1088

La Bolonya actual, tot i ser una ciutat important d'Itàlia, és de mida mitjana, molt industrial, molt turística i sobretot amb un nivell cultural i intel·lectual altíssim, en part sobretot gràcies als més de 100.000 estudiants de la

seva Universitat (cal dir que no tots són a Bolonya, ja que té diverses seus en ciutats de la seva província i fins i tot fora d'Itàlia, com ara l'Argentina).

El seu centre històric és un lloc ple de màgia, amb esglésies, palaus, torres d'observació, restes de l'antiga muralla i amb diversos quilòmetres de porxadades, que la fan ideal per passejar i per viure. Si les ciutats tenen color, el de Bolonya és indiscutiblement el vermell; un vermell viu, apagat o granatós, discret o intens, però present a la majoria de les façanes de la ciutat.

És una ciutat plena d'art. Aquí hi varen viure Dante, Petrarca o Copèrnic. D'aquí varen sortir importants pintors del Renaixement italià com Albani o Carracci, o el mateix Guido Reni. Hi trobem restes de l'època etrusca, de l'imperi romà, d'art romànic i gòtic. És una ciutat intel·lectualment molt viva i estimulant.

L'estructura urbanística actual de la ciutat es desenvolupa a l'entorn de la Universitat. Aquesta és el cor que fa bategar tota la ciutat, és el nucli cultural, intel·lectual i artístic que fa que sigui plena de vida. I, per què no dir-ho, és una base econòmica important per a tota la regió de l'Emília Romagna.

L'any 1088 un gramàtic anomenat Irneri va fundar la Universitat de Bolonya amb el lema *Alma mater studiorum e Petrus ubique pater legum Bononia mater*. Tot i que el nom és més simple i menys pompós: Università degli studi di Bologna.

Hi ha una certa controvèrsia amb la facultat de Medicina de Salerno, que alguns historiadors consideren anterior.

La societat europea del segle XI venia de segles de misèria cultural i econòmica. Varen ser molts anys de poca o nul·la producció literària i artística. La fundació d'aquesta universitat va coincidir amb el redescobriments del *Codi de Dret Civil* de Justinià, fet que va portar a un gran desenvolupament dels estudis legislatius.

És evident que hi ha hagut nuclis d'estudis, escoles superiors o acadèmies anteriors a aquesta, com per exemple l'Escola de Taxila, al Pakistan (segle VII aC); l'Escola de Nalanda, a l'Índia (segle V aC); l'Acadèmia de Plató, a Grècia (387 aC); Bagdad (segle VIII); Còrdova (segle VIII); Damasc; El Caire; Fez; Samarcanda, etc.

Però tots aquets centres impartien ensenyaments monotemàtics i/o la majoria eren d'estudis religiosos o de gremis corporatius i depenien fonamentalment d'autoritats religioses.

Va ser a la Baixa Edat Mitjana quan hi va haver un ressorgiment de les activitats artístiques, culturals, arquitectòniques i de les llengües vernàcu-

les per a la cultura, ja que fins aleshores hi havia un predomini total del llatí en les ordenacions legals de la societat.

Fins llavors la vida intel·lectual i cultural estava concentrada en els monestirs. Va ser en aquest període que l'activitat intel·lectual es va obrir a altres estaments de la societat. La inquietud cultural es va estendre als reis, prínceps, als funcionaris civils o religiosos, i finalment a tot el poble.

Bolonya va ser pionera a crear una universitat oberta, moderna i sobretot estructurada en diverses escoles o facultats, cadascuna especialitzada en un tema. Va ser la primera de tenir estudis reconeguts universalment i la primera de tenir estatuts propis. Cal remarcar que ja aleshores el rector era elegit entre els estudiants.

Les facultats eren un conjunt de professors i estudiants d'una mateixa disciplina, inscrits en diferents escoles. Les facultats més importants eren les de Teologia, Dret, Medicina i Arts.

Els exàmens eren orals, davant d'un jurat format per membres de la facultat; això va evitar el nepotisme, molt freqüent en aquella època, i va aconseguir la màxima homologació dels diferents graus.

Els llibres de text estaven a disposició de professors i estudiants en edicions idèntiques; el fet que es tractés de manuscrits els feia molt cars i de difícil accés, tot i que el preu era regulat i controlat pel rector.

Els estudiants de Bolonya varen formar un gremi denominat "Universitas", reconegut posteriorment per l'emperador Frederic I Barbarroja. Aquest gremi va tenir una gran influència i va aconseguir de les autoritats locals la promesa de llibertat per als estudiants, la regulació del preu dels llibres i de l'hospedatge, la seva participació en la regulació i actualització de les quotes i dels estudis, i fins i tot en el control de la professionalitat dels professors.

És per tot això que encara que posteriorment es varen crear altres universitats o estudis generals importants (París, 1150; Oxford, 1167; Salerno, 1173; Palencia 1208; Cambridge, 1229; Salamanca, 1243; Lleida, 1300... o Vic, 1599), la Universitat de Bolonya per data, per estructura i per prestigi, es considera la primera i la més important de les universitats modernes, i durant molts anys va continuar sent un focus cultural dins d'Europa i la seva Escola de Lleis un referent mundial fins a l'actualitat.

VIC 1974

Pocs d'aquells que el 28 d'agost de 1974 ens vàrem reunir per parlar de la creació de la primera escola d'infermeria a Osona, podíem pensar que després de tants anys aquell embrió es desenvolupés amb la intensitat i la pujança que ho ha fet.

Feia anys que algunes persones de Vic, liderades per la Delegació de Vic del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona, veien la necessitat que des de Vic, des d'Osona, es creés un centre de formació d'infermeria, tant per cobrir la necessitat de personal titulat com per elevar la qualitat assistencial i donar sortida professional a un bon nombre de persones que ja treballaven en centres sanitaris de la comarca i que, per diversos motius, no es podien traslladar a Barcelona o a Girona, que eren els centres més propers on s'impartia Infermeria.

Després de molts problemes, dificultats, malentesos i alguna decepció per part de persones que no volien o no creien en el projecte, finalment el BOE publicava un decret pel qual es creava l'Escola d'ATS d'Osona. Aquest decret explicava, de forma potser excessivament detallada, les característiques d'organització, d'estructura i fins i tot docents, i explicitava que s'havia d'iniciar l'activitat docent el dia 1 d'octubre de 1974, és a dir, que teníem un mes serrat per posar-la en funcionament.

Començàvem de zero; sense estructura, sense personal, sense locals, sense programa docent, sense instal·lacions i sense dotació econòmica.

El decret especificava que depeníem de la Universitat Autònoma de Barcelona i que aquesta, verificada la capacitat docent dels professors, donaria de forma individualitzada a cadascun una *Venia Docendi*, que serviria per poder fer classes i per firmar les actes de les notes a final de curs.

Així, com a centre autònom adscrit, vàrem funcionar uns anys fins que, conjuntament amb l'Escola de Mestres, es va crear la Fundació Universitària Balmes. El gran desenvolupament i el prestigi que va adquirir aquesta fundació va permetre finalment que el maig de 1997 la Generalitat de Catalunya reconegués la Universitat de Vic, dins de la qual aquella Escola primerenca es va transformar en l'Escola Universitària de Ciències de la Salut, en la qual a més dels estudis d'Infermeria s'imparteixen els de Fisioteràpia, Nutrició i Dietètica i els de Teràpia Ocupacional.

Encara que sigui en format de noticiari periodístic, m'agradaria mencionar algunes de les característiques de la seva creació. Són anècdotes que

en la perspectiva del temps poden fins i tot resultar simpàtiques, però que *in situ*, algunes varen resultar carregoses i fins i tot angioxants.

- Es varen presentar 68 aspirants (totes de sexe femení), per cobrir les 25 places lectives, que finalment es varen ampliar a 30.
- Del total de places, cinc es varen reservar per a persones majors de 30 anys que ja treballassin en centres sanitaris de la comarca.
- Degut al *numerus clausus*, es varen fer uns exàmens de selectivitat a les aules de l'Institut Jaume Callís de Vic.
- La docència teòrica del primer curs es va fer al saló d'actes de la delegació a Vic del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona.
- El decret del BOE va ser el primer firmat per l'actual rei Joan Carles. Per cert, a Espanya manava encara un general, però sembla que aquell estiu estava de baixa mèdica.
- Fins a l'any 1976 les classes es varen fer en castellà. A partir d'aquest any, tot i la seva il·legalitat, es va donar llibertat als professors perquè les fessin en l'idioma que volguessin. La majoria va optar pel català. No va ser fins que vàrem entrar en democràcia que es va oficialitzar el català com a llengua vehicular de l'Escola. Això podrà sorprendre molta gent, especialment el jovent, però cal recordar que en aquells anys el català era una llengua en arrest domiciliari; es parlava en família, però estava totalment prohibit a nivell oficial, i per descomptat també en àmbits universitaris. Al director de l'Escola d'aquell temps, després de diverses entrevistes, se li va prohibir fer les classes en català i, en un acte de desobediència, va tirar pel dret. L'ambient polític tan convuls i tan poc clar d'aquella època, va fer que aquesta decisió passés completament desapercebuda. No va ser més que una mostra de la normalització que demanava la societat.
- Dintre del programa oficial era obligatòria l'assignatura de gimnàstica, que havia de ser impartida per un dels professors funcionaris de l'antic règim encarregats d'aquella tríada clàssica de les assignatures obligatòries. Nosaltres no en vàrem fer classes, ni exàmens, tot i que vistes les curses que fa el personal d'infermeria pels hospitals, el llançament de javelines als glutis dels malalts, els 400 metres tanques pels passadissos, l'aixecament de pesos de la llitera al llit i del llit a la llitera, o el cronometratge per fer la seva activitat, batent rècords dia-

ris, potser ens hauríem de replantejar la reintroducció de l'assignatura de gimnàstica en els nous programes.

- Per acabar aquest apartat, vull referir-me al problema crònic d'abans, d'ara i possiblement del futur, del dèficit econòmic dels centres docents i universitaris. I aquí vull fer constar que durant molts anys cap dels professors vàrem cobrar les classes, un fet que va ser capital per a la viabilitat econòmica de l'Escola.

Cal agrair i reconèixer la feina de tot el personal docent, directiu i administratiu que durant tots aquests anys ha mantingut un alt nivell de dedicació i esforç, com si l'Escola fos una cosa pròpia i no solament l'empresa on treballen diàriament.

BOLONYA 2008

Parlar de l'aplicació de l'Espai Europeu d'Educació Superior, citat també com a espai Bolonya en el món universitari, és parlar d'un tema conegut per la majoria dels assistents, alguns dels quals en saben més que jo mateix.

Però cal parlar-ne. És un tema controvertit i discutit dintre de la universitat, però és d'aplicació immediata i, per a nosaltres, una realitat el proper curs. Més endavant parlaré de les crítiques.

Però per pragmatisme, perquè serem nosaltres, els professors, els qui l'hauem d'aplicar en la docència diària, i per positivisme, per no tallar la tija abans que surti la flor, cal que l'apliquem amb serietat, responsabilitat i professionalitat.

Els objectius d'aquest pla són els següents:

- Respectar la diversitat educativa i cultural d'Europa. La unificació vol respectar els diferents estils i criteris de tantes i tantes universitats europees.
- Fomentar la competitivitat universitària en l'àmbit internacional. Entenent la competitivitat no pas com una cursa, sinó com un estímul, no dins d'Europa, sinó en l'àmbit mundial.
- Adoptar un sistema comparable de titulacions universitàries a Europa que faciliti la mobilitat dels professionals i dels estudiants, evitant les valoracions individuals i de vegades poc objectives que es fan actualment.

- Promoure la qualitat i l'excel·lència com a valors de l'educació superior europea. En un món tan competitiu com l'actual, això és molt important.
- Establir un sistema de crèdits per fer una valoració de l'activitat acadèmica que integri ensenyances teòriques, pràctiques, treballs personals, treballs de grup i activitats acadèmiques dirigides.

Tot això farà que hi hagi un programa de titulacions amb una certa uniformitat en tot l'àmbit europeu. Hi haurà tres cicles, el de Grau, el de Màster i el de Doctorat.

El títol de Grau és equivalent al de les actuals diplomatures i llicenciatures; el nombre de crèdits per obtenir aquest títol a l'Estat espanyol és de 240, amb algunes excepcions de 300 en els estudis de Medicina, Veterinària i Arquitectura.

El segon cicle és el de Màster. Fins ara els màsters eren títols propis de cada universitat, no reconeguts ni convalidats per les altres universitats. Amb els nous criteris passen a ser oficials, amb la denominació de màsters universitaris i, per tant, homologables entre totes les universitats europees. Tenen un contingut entre 60 i 120 crèdits, el que fa que la durada estigui entre un i dos cursos.

El títol de Màster serà imprescindible per a obtenir el darrer títol, que és el de Doctor, per optar al qual es requerirà el títol de Grau i un mínim de seixanta crèdits de màster.

Si els títols són homologables, també hauran de ser homologables els sistemes d'avaluació, que canviaran la dinàmica dels actuals exàmens. No es valorarà únicament el treball que es fa a terme a les classes teòriques amb un sol examen, sinó que també es valorarà el treball que es fa fora de les aules, com poden ser tutories, treballs individuals, treballs de grup, seminaris o pràctiques realitzades tant en el recinte universitari com en l'àmbit extrauniversitari; és a dir, es valorarà tant l'assoliment de continguts com el de competències.

Cal que la Universitat, i sobretot els universitaris, siguin més protagonistes, no solament en l'espai educatiu, sinó també en l'humà i en el social.

Amb totes aquestes modificacions en el món universitari i de titulacions es vol aconseguir elevar el nivell educatiu, la preparació dels estudiants, que la investigació i la innovació siguin aspectes de normalitat en l'àmbit docent i que els graduats, quan surtin al món laboral, no es trobin amb algunes de les deficiències que apareixen actualment.

Lligant amb la presentació, cal dir que el Consell d'Europa, des fa cinc anys, està treballant perquè la inversió en investigació arribi al 3% del PIB l'any 2010. Perquè això sigui possible cal augmentar les dotacions econòmiques, però també potenciar altres aspectes com la millora de la carrera de l'investigador, l'apropament de la investigació universitària a l'empresa, o el finançament, tant públic com privat.

Però en l'aplicació de totes aquestes normatives hi ha espais indefinits, boirosos, que fan que en alguns punts es presentin dubtes raonables sobre l'efectivitat i el rendiment.

Uniformar les diplomatures, llicenciatures, enginyeries tècniques i enginyeries farà que en algunes carreres hi hagi una disminució dels continguts docents. Aquesta disminució de matèria lectiva comportarà que la formació final sigui més deficiente?

Donar més responsabilitat a l'estudiant perquè pel seu compte, o amb el guiatge d'un tutor, pugui estudiar o investigar de forma individual, serà positiu?

L'excessiva especialització segons uns, i l'excessiva dispersió segons altres, reduirà els coneixements globals de l'estudiant?

Es devaluaran els postgraus de matèries humanístiques?

L'entrada de capital privat en la investigació la farà decantar més a obtenir rendibilitat que no pas a elevar la qualitat científica?

La importància que tindran a partir d'ara els estudis de postgrau (màsters i doctorats), farà que augmentin molt de preu?

Aquestes i altres qüestions són dubtes que s'aniran aclarint amb el temps i el pas dels cursos.

Tot canvi, tota innovació, sempre és traumàtica, genera inseguretat i por abans de l'aplicació, aclariment d'idees mentre s'aplica, i seguretat i reforçament personal després de l'aplicació.

Com he dit abans, no tallem la tija abans que surti la flor, reguem-la, cuidem-la, abonem-la i segur que apareixerà una magnífica i olorosa flor que durarà molts i molts anys.

Moltes gràcies.

17 d'octubre de 2008

Universitat de Vic
Carrer de la Sagrada Família, 7
08500 Vic, Barcelona
Tel. 93 886 12 22
Fax 93 889 10 63
www.uvic.cat